
Zakladatelská činnost Karla IV.

Jan Boukal

Doba Karla IV. k nám dnes promlouvá především prostřednictvím staveb, u jejichž zrodu slavný panovník z dynastie Lucemburků stál. Nesmrtelnými památníky tohoto českého krále se staly zejména stavby v pražských městech. V souvislosti s Karlem se na prvním místě jistě každému vybaví katedrála sv. Víta na Pražském hradě, jejíž stavba však započala již roku 1344, tedy na sklonku vlády Karlova otce Jana. Teprve za vlády Karlovy začala zásluhou hutí Matyáše z Arrasu a Petra Parléře získávat katedrála svou podobu, inspirovanou obdobnými stavbami ve Francii. Během Karlova života nebyla stavba katedrály dokončena a ke své současné podobě dospěla teprve roku 1929. Za Karlovy vlády se celý areál Pražského hradu dočkal revitalizace, neboť pro českého a říšského panovníka nebylo důstojné, aby byl hrad v srdci jeho království „ztroskotán až k zemi“, jako tomu bylo v čase Karlova mládí.

Roku 1357 položil Karel v blízkosti někdejšího kláštera sv. Klimenta základní kámen nového kamenného mostu přes Vltavu, který měl nahradit dřevěný most, spojující Malou Stranu se Starým Městem pražským. Dřevěný most sloužil jako provizorium za Juditin most, zničený povodní. Nový most ve středověku ještě nenesl Karlovo jméno a byl vcelku prostě označován jako „Kamenný most“.

Nejvýraznějším zakladatelským počinem Karla IV. v Praze bylo bezesporu založení Nového Města pražského. Jednalo se o jednu z mála městských lokací doby lucemburské. Areál Nového Města obepnul celé Staré Město a v jižní části se jeho hradby napojovaly na Vyšehrad, jehož přestavbu Karel tehdy také realizoval, neboť se hrdě hlásil ke svým přemyslovským předkům. Plocha Nového Města měla výměru cca 360 hektarů. Středisky nově vzniklé části pražské aglomerace byla dvě náměstí: Dobyččí trh (dnešní Karlovo náměstí) a Koňský trh (dnešní Václavské náměstí). Mohutností hradeb a bran a množstvím kostelů se Nové Město svou podobou blížilo centru křesťanského světa - Římu. Karel proslul rovněž jako zakladatel hrady (moravský Tepenec), Karlskrone (Radyně u Plzně), Karlsberg (Kašperk na Šumavě), Karlshaus (Hrádek u Purkrace) či malý celní hrad Karlsfried. Z Karlova popudu došlo také radikální přestavbě staršího hradu Ojvína (Oybin) u Žitavy, k němuž byl přistavěn celestinský klášter.

Všechny tyto hrady však zastihuje Karlštejn, jeden z nejznámějších českých hradů vůbec. Z architektonického hlediska byl Karlštejn hradem značně anachronickým a navíc se nacházel z obranného hlediska v poněkud nepříznivé poloze, neboť všechny okolní kopce karlštejnský hradní vrch převyšovaly, a hrad tak představoval snadný cíl pro případné oblehatele. Zdánlivě starobylý ráz Karlštejna byl ve své podstatě Karlovým přihlášením se k tradicím přemyslovské hradní architektury. Přestože byl Karlštejn původně patrně zamýšlen jako místo určené k panovníkovu rozjímání, stal se nakonec místem uložení českých a říšských korunovačnických klenotů a posvátných relikvií a sídlem Karlem založené kapituly.

Nelze opominout Karlovu zakladatelskou činnost vně hranic vlastního Českého království. V Laufu blízko Norimberku založil Karel na ostrově obtékaném řekou Pegnitz hrad Wenzelsburg. Stejně jako v mnoha předchozích případech se i zde Karel přihlašoval k odkazu svých přemyslovských předků, tentokrát tak, že dal hradu jméno nejvýznamnějšího českého světce. Nejreprezentativnější prostorou hradu je dodnes sál zdobený 112 znaky příslušníků panovnického dvora a významných měst. Na sklonku života začal Karel budovat novou zeměpanskou rezidenci Lucemburků v braniborském Tangermünde. Výrazně přestavoval tamní hrad, v jehož areálu plánoval založit novou kapitolu. Hradní palác byl bohatě vyzdoben freskami, leč o jejich kvalitách dnes již můžeme pouze číst, neboť z hradu do dnešních dob mnoho zachováno nezůstalo.

Stavby založené Karlem IV. dnes nejsou pouhými památkami na dobu tohoto slavného panovníka, skrze něž je nám blízký, nebo turistickými atrakcemi, jež obdivují návštěvníci z celého světa. Jsou především Karlovým odkazem budoucím generacím jako součást krajiny, kultury a identity.

Rozšiřující literatura:

BOBKOVÁ, Lenka. Hrady Karla IV. v Laufu a Tangermünde. Panovnická reprezentace vepsaná do kamene. In: NODL, Martin – SOMMER, Petr – DOLEŽALOVÁ, Eva (eds.). *Verba in imaginibus: Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*. Praha: Argo, 2004, s. 141–157.

KUBÍNOVÁ, Kateřina. *Imitatio Romae – Karel IV. a Řím*. Praha: Artefactum, 2006.

ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka. *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha: NLN, 2012.